

Høringsnotat

FORSLAG TIL ENDRINGER I STATSborGERLOVEN MV. – TAP AV STATSBORGERSKAP VED STRAFFBARE FORHOLD ELLER AV HENSYN TIL GRUNNLEGENDE NASJONALE INTERESSER

Innhold

1	Hovedinnholdet i forslaget	2
2	Bakgrunn	3
2.1	Regjeringens arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme	3
2.2	NOU 2015:4 Tap av norsk statsborgerskap	3
2.3	Høring av NOU 2015:4 Tap av norsk statsborgerskap	4
2.4	Departementets vurdering av om tap av statsborgerskap er straff	4
2.4.1	Tap ved overtredelse av straffeloven	4
2.4.2	Tap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser	5
3	Dagens rettstilstand	7
3.1	Innledning	7
3.2	Statsborgerloven	8
3.3	Rettslige skranker	8
3.3.1	Europarådskonvensjonen om statsborgerskap	8
3.3.2	FNs konvensjon om begrensnings av statsløshet	9
3.4	Annet regelverk med betydning for forslaget	9
3.4.1	Straffeloven	10
3.4.2	Utlendingsloven	10
3.4.3	Politiregisterloven og politiregisterforskriften	12
3.4.4	Rettsjelploven, rettsgebyrloven og stykkprisforskriften	12
4	Departementets forslag	13
4.1	Innledning	13
4.2	Forslag til bestemmelser i statsborgerloven om tap av statsborgerskap ...	13
4.2.1	Bakgrunn	13
4.2.2	Tap ved straffbare forhold	15
4.2.3	Tap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser	16
4.2.4	Statsløshet, barn og forholdsmessighet	17
4.3	Endringer som gjelder saksbehandling	19

4.3.1	Domstolsbehandling og straffeprosess.....	19
4.3.2	Behandling av sikkerhetsaker (nye prosessregler).....	20
4.3.3	Behandling av sak om utvisning i forbindelse med tap av statsborgerskap	22
4.4	Endring i rettshjelploven og rettsgebyrloven	22
5	Økonomiske og administrative konsekvenser	23
6	Ikrafttredelse og overgangsregler	23
7	Merknader til de enkelte paragrafene i lovutkastet	23
8	Forslag til lov om endringer i statsborgerloven mv. (tap av statsborgerskap ved straffbare forhold eller av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser)	28
9	Forslag til forskrift om endringer i statsborgerforskriften mv. (tap av statsborgerskap ved straffbare forhold eller av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser).....	31

1 Hovedinnholdet i forslaget

Høringsnotatet gjelder forslag om innføring av regler for tap av statsborgerskap ved straffbare forhold eller av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser, som delvis følger opp NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* og høring av 27.03.2015.

Departementet foreslår at det innføres en hjemmel i statsborgerloven for tap av statsborgerskap ved overtredelse av en bestemmelse i straffelovens kapittel 16, 17 eller 18 med strafferamme på seks år eller mer. Tap av statsborgerskap for overtredelse av straffeloven blir å regne som et rettighetstap som kan ilegges av domstolene som en del av straffeutmålingen.

Departementet foreslår videre at det innføres en hjemmel i statsborgerloven for tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser. Det foreslås at saksbehandlingen foregår på samme måte som ved sikkerhetsaker etter utlendingsloven kapittel 14. Det foreslås en innføring av særlige saksbehandlingsbestemmelser i statsborgerloven for denne prosedyren.

Departementet foreslår at tap av statsborgerskap etter de nye bestemmelsene ikke kan ilegges dersom den det gjelder derved blir statsløs. Tap skal ikke ilegges på grunnlag av handlinger som ble utført før personen var 18 år gammel. Tap skal heller ikke ilegges dersom det vil være uforholdsmessig ovenfor personen selv eller vedkommendes familie. I saker som berører barn skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Departementets forslag skiller seg vesentlig fra anbefalingene i NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap*. I utredningen ble det lagt til grunn at tap av statsborgerskap ved straffbare forhold må regnes som straff og knyttes til eksisterende straffehjemler. Det ble anbefalt at tap av statsborgerskap skulle knyttes til bestemmelser i straffelovens kapittel 16, 17 og 18 med strafferamme på 21 år eller mer. Departementet foreslår at flere straffebud skal omfattes av hjemmelen, herunder tjenestegjøring i fremmed militær styrke. Departementet har dessuten kommet til at tap av statsborgerskap kan ilegges administrativt av hensyn

til grunnleggende nasjonale interesser overfor personer med fremferd sterkt til skade for Norges vitale interesser. I NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* drøftes det ikke hvordan en eventuell administrativ behandling kunne vært gjennomført. Departementet har derfor funnet det nødvendig å sende dette reviderte forslaget på høring.

2 Bakgrunn

2.1 Regjeringens arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme

Regjeringen ønsker å hindre radikaliserings og voldelig ekstremisme. Det er en grunnleggende verdi i et trygt samfunn å kunne leve uten frykt for å bli utsatt for hat og vold. Med de senere års utvikling med terror, radikaliserings og ekstremisme er det viktig å se på muligheter for å kalle tilbake det norske statsborgerskapet som et tiltak mot denne utviklingen.

Statsborgerskapet er et symbol på tilhørighet og lojalitet til Norge, og det gir rettigheter og pålegger plikter overfor den norske staten. Det norske statsborgerskapet markerer symbolsk og faktisk at statsborgerne slutter seg til de grunnleggende verdiene som det politiske fellesskapet bygger på, som demokrati og ytringsfrihet. Når det norske statsborgerskapet går tapt, mister personen de rettighetene statsborgerskapet ga. Personen vil ikke lenger ha ubetinget rett til opphold i Norge eller kunne ta seg inn i Norge med norsk pass, eller på annen måte benytte sitt norske statsborgerskap til å skade norske interesser. Det vises til fremstillingen av statsborgerskap i kapittel 9 i Meld. St. 30 (2015–2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*. Forslaget her omtales i punkt 9.2.4 i meldingen.

2.2 NOU 2015:4 Tap av norsk statsborgerskap

5. september 2014 ble professor Benedikte Moltumyr Høgberg oppnevnt til å utrede muligheter for, og konsekvenser ved å innføre regler om tap av statsborgerskap der en statsborger opptre sterkt til skade for Norges vitale interesser eller frivillig tjenestegjør i fremmed militær styrke¹.

NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* ble overlevert regjeringen 24. mars 2015. Utredningen konkluderte med at tap av statsborgerskap må anses som straff i henhold til Grunnloven og EMK, og dermed må ilegges av domstolene. Utredningen anbefalte at det gis regler om tap av statsborgerskap for den som sterkt har skadet nasjonens vitale interesser, men ikke som en konsekvens av tjenestegjøring i fremmed militær styrke som sådan. Det ble anbefalt at tap av statsborgerskap knyttes til terrorbestemmelsen i straffeloven av 2005 § 131, samt reglene om forbrytelser mot statsstyret i kapittel 17 og reglene om folkemord, krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten i kapittel 16 som kan lede til fengsel i 21 år eller mer.

Utredningen viste til at det i de senere års høyesterettspraksis er lagt til grunn at det skal gjøres en konkret vurdering av om myndighetenes reaksjon utgjør «straff» eller ikke. Høyesterett har på dette punktet vist til tilsvarende vurderinger gjennomført av EMD i relasjon til EMK artikkel 6 (rettferdig rettergang), artikkel

¹Jf. Europarådskonvensjonen om statsborgerskap artikkel 7, første ledd bokstav c og d

7 (lovskrav og tilbakevirkningsforbud på strafferettens område), og EMKs tilleggsprotokoll 7 artikkel 4 (P7–4 om forbud mot dobbeltstraff).

I utredningen ble det gjort en gjennomgang av de såkalte Engel-kriteriene. Det ble presisert at EMD har slått fast at enkelte reaksjoner som ikke er klassifisert som straff i nasjonal rett, likevel er å anse som straff i henhold til EMK. Det er for eksempel ikke avgjørende om reaksjonen er klassifisert som «straff» av myndighetene, men dette vil kunne være ett av flere momenter som spiller inn i en helhetlig vurdering. Tilsvarende utgangspunkter har den senere tid blitt lagt til grunn for tolkningen av Grunnloven § 96. Høyesterett har riktignok presisert at straffebegrepet etter Grunnloven § 96 kan forstås på annen måte enn etter EMK, men har i hovedsak lagt den samme vurderingen til grunn. Utrederen konkluderte med at tap som skyldes tjenestegjøring i fremmed militær styrke eller skade på nasjonens vitale interesser² må anses som «straff» etter Grunnloven §§ 95-96 og EMK artikkel 6, artikkel 7 og P7–4. Sentralt for vurderingen er at tap av statsborgerskap, ifølge utredningen, er ment å være en direkte konsekvens av handlinger begått av den enkelte, der samfunnets holdning er at disse handlingene er straffverdige. Det bemerkes at reaksjonen også er av særdeles alvorlig karakter, fordi borgeren som rammes ikke lenger er å anse som borger av det norske samfunn og at den enkelte trolig vil oppleve reaksjonen som straff. Videre anses reaksjonen å ha preventive formål som typisk begrunner strafferettslige reaksjoner.

Den rettslige konsekvensen av at reaksjonen anses som straff, er at det strafferettslige og straffeprosessuelle vernet etter disse bestemmelsene trer inn. I korte trekk innebærer det at en beslutning om tap av statsborgerskap må treffes av domstolene på bakgrunn av klar og presis lovgivning og på bakgrunn av en rettfærdig rettergang.

2.3 Høring av NOU 2015:4 Tap av norsk statsborgerskap

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet sendte NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* på høring 27.03.2015 med frist 27.06.2015. Høringsrunden viste at en ny tapshjemmel er ønsket av instanser innenfor politi og påtalemyndighet. Enkelte høringsinstanser var uenige i utredningens konklusjon om at tap av statsborgerskap må regnes som straff og at tap av statsborgerskap må ilegges av domstolene. Disse høringsinstansene nevner muligheten for at tap av statsborgerskap ilegges administrativt. En del instanser mener dessuten at flere typer handlinger bør kunne føre til at statsborgerskapet blir tilbakekalt.

2.4 Departementets vurdering av om tap av statsborgerskap er straff

2.4.1 Tap ved overtredelse av straffeloven

Departementet har kommet til at tap av statsborgerskap på grunn av utførte straffbare handlinger (herunder tjenestegjøring i fremmed militær styrke) må anses som straff i henhold til Grunnloven § 96. Tap på dette grunnlaget må dermed ilegges av domstolene. Det vises til vurderingen i NOU 2014:5 *Tap av norsk statsborgerskap* kapittel 7.3.2.

² Jf. Europarådskonvensjonen om statsborgerskap artikkel 7, første ledd bokstav c og d

2.4.2 Tap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser

Hjemmelen for tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser har ikke straff som formål. Tap av statsborgerskap i denne sammenheng er ikke ment som en reaksjon på handlinger som har blitt begått, men ilegges etter en fremtidsrettet vurdering av om en person er en trussel mot Norge. Det fremgår av mandatet som lå til grunn for NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* at et viktig formål med en tapshjemmel å forebygge terror og radikaliserings. En tapshjemmel i tilfeller hvor grunnleggende nasjonale interesser er truet, kan sikre at personer med planer om og potensiale til å begå terror kan fratras statsborgerskapet og nektes adgang til riket. Dette er viktig ut fra sikkerhetshensyn. På denne bakgrunn har departementet vurdert om tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser vil utgjøre "straff" etter EMK eller Grunnloven.

Når det gjelder EMK artikkel 6 (rettferdig rettergang) viser dommer avsagt av EMD at bestemmelsen ikke kommer til anvendelse på tap av statsborgerskap på grunn av fremferd som truer grunnleggende nasjonale interesser. Verken alternativet «civil rights and obligations» eller «criminal charge» får anvendelse på en slik hjemmel. Det vises for eksempel til Al Hamdani mot Bosnia and Herzegovina, dom 7. februar 2012, avsnitt 72: «*The Court reiterates that Article 6 § 1 of the Convention does not apply to proceedings regulating a person's citizenship (...) as such proceedings do not involve either the «determination of civil rights and obligations or of any criminal charge against him».*

Det samme ser ut til å gjelde spørsmålet om tap av statsborgerskap på dette grunnlaget er å anse som en «criminal offence» eller «penalty» etter EMK artikkel 7 (lovkrav og tilbakevirkningsforbud på strafferettens område). I en sak om utvisning avvises klagen under artikkel 7 på følgende måte: «*The Commission recalls its opinion that the applicant's exclusion must be seen as a security measure and not as a penalty. It accepts that his exclusion may have farreaching effects on his situation. However, if the nature and purpose of the measure is not that of a penalty, this is not in itself sufficient to bring it within the scope of Art. 7 (Art. 7). Accordingly, there is no indication of a breach of this provision.*» Det er heller ikke holdepunkter i EMDs praksis for at tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser er å anse som «punishment» etter EMK P7-4.

Departementet vurderer det også slik at tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser ikke vil kunne anses å utgjøre straff, ut fra en anvendelse av de vurderingsnormer EMD har oppstilt for vurdering av straffesiktelse etter EMK artikkel 6. En konkret anvendelse av de tre Engel-kriteriene fører etter departementets vurdering til at tap av statsborgerskap på dette grunnlaget ikke er å anse som straff etter EMK.

Når det gjelder det første kriteriet, sanksjonens nasjonale klassifikasjon, er tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser klassifisert som en administrativ reaksjon.

Når det gjelder det andre kriteriet synes EMD å sondre mellom «deterrent» og «punitive» formål på den ene siden, og et «preventive» formål på den andre siden. Denne nyanseringen er viktig. Der reaksjonen er «preventive, not criminal, in character», har EMD ansett at formålet med handlingsnormen ikke er straff etter sin natur.

I *M v. UK* vektla Kommisjonen at utelukkelsen fra riket på grunn av mistenkt terroraktivitet var et preventivt sikkerhetstiltak, og ikke avskrekkende straff:

«The applicant submits that his exclusion involves the determination of a criminal charge within the meaning of Art. 6, para. 1 (Art. 6-1).

[...]

The Commission does not, however, consider that this provision is applicable in the present case. It considers that the applicant's exclusion from Great Britain is to be seen as a security measure because of his suspected involvement in the "commission, preparation or instigation of acts of terrorism" and not as a criminal penalty. It refers, in this respect, mutatis mutandis, to the decision of the European Court of Human Rights in the Guzzardi case (judgment of 6.11.80, para. 108; see also Dec. No. 7729/76, 17.12.76, D.R. 7 p. 176).»

Hjemmelen for tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser er ment som et sikkerhetstiltak, for å trygge nasjonens sikkerhet. De som taper norsk statsborgerskap etter denne hjemmelen vil i fremtiden ikke kunne ta seg inn i riket med norsk pass eller på annen måte benytte sitt norske statsborgerskap til å skade norske interesser. Formålet med hjemmelen er altså ikke å straffe handlinger som har blitt begått, men er å regne som tiltak for å ivareta nasjonens grunnleggende interesser. Dette indikerer at tap av statsborgerskap etter forslaget i dette høringsbrevet ikke er straff i EMKs forstand.

Etter den foreslåtte hjemmelen må det være utvist fremferd sterkt til skade for Norges vitale interesser, jf. Europarådskonvensjonen om statsborgerskap artikkel 7, første ledd bokstav d. Departementet foreslår at beviskravet for at en slik handling er utført skal være kvalifisert sannsynlighetsovervekt. Det skal ikke konstateres skyld. Departementets vurdering er at hjemmelen verken har karakter av å være straff eller formål om straff.

Når det gjelder det tredje og siste Engel-kriteriet, reaksjonens alvorlighetsgrad, mener departementet at tap av statsborgerskap er en alvorlig reaksjon. Etter praksis har dette Engel-kriteriet blitt ansett å foreligge uten støtte av øvrige momenter ved «svært tyngende reaksjoner», i praksis bruk av fengselsstraff, jf. Rt-2004-1487 (avsnitt 49). Generelt vil negative vedtak etter utlendingsloven eller statsborgerloven, for eksempel tap av statsborgerskap på andre lovbestemte grunnlag, utvisning, nektelse av oppholdstillatelse, nektelse av asyl mv., regelmessig virke sterkt inngripende for den enkelte. Alvorlighetsgraden ved slike reaksjoner har likevel ikke medført at reaksjonene anses å utgjøre straff etter EMK artikkel 6. EMD har gjentatte ganger understreket at denne typen avgjørelser er verken «criminal charge» eller «civil rights and obligations». Departementet vurderer det slik at de folkerettslige hensyn som begrunner denne avgrensningen, trolig medfører at reaksjonens potensielle alvorlighet ikke er tilstrekkelig til å bringe tap av statsborgerskap på nevnte grunnlag innenfor strafferettens sfære i EMKs forstand.

Departementet finner uansett grunn til å understreke at det i den konkrete sak vil være tale om personer med et dobbelt statsborgerskap, med presumptiv tilknytning til et annet land enn Norge, idet Norge er traktatrettslig forpliktet til ikke å gjøre noen statsløse. Det vil videre være tale om personer som gjennom sine handlinger har lagt for dagen et motsetningsforhold til norske interesser, slik at det ikke uten videre kan legges til grunn at det i den konkrete sak vil oppleves inngripende for

den enkelte å miste statsborgerskapet til landet. Forholdet til vedkommende eventuelle familie i riket vil ivaretas gjennom EMK artikkel 8, og forholdsmessighetsvurderingen som skal gjøres ved avgjørelse av om tap av statsborgerskap.

Samlet sett vurderer departementet det slik at heller ikke reaksjonens potensielle alvor vil bringe tap av statsborgerskap på nevnte grunnlag innenfor strafferettens sfære.

EMD har understreket at de alternative Engel-kriteriene ikke utelukker en kumulativ tilnærming der separate analyser av det enkelte kriterium ikke gjør det mulig å nå en entydig konklusjon om det foreligger straff. Departementet mener at heller ikke en slik samlet vurdering medfører at et vedtak om tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende interesser utgjør straff i EMKs forstand.

På bakgrunn av det som fremgår ovenfor legger departementet til grunn at en konkret anvendelse av Engel-kriteriene ikke vil lede til at tap av statsborgerskap på grunn av fremferd som truer grunnleggende nasjonale interesser anses som straff etter EMK.

Departementet mener at tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser heller ikke er å anse som straff i Grunnlovens forstand. Sentralt i denne vurderingen er at sanksjonen etter forslaget i dette høringsbrevet er klassifisert som en administrativ reaksjon. At formålet med tapshjemmelen ikke er å straffe retroaktivt, men er ment som et sikkerhetstiltak, for å trygge nasjonens sikkerhet, er også et viktig moment i vurderingen.

Departementet har kommet til at tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser ikke vil utgjøre "straff" etter EMK eller Grunnloven. Departementet mener at tap av statsborgerskap i disse tilfellene kan vedtas administrativt.

3 Dagens rettstilstand

3.1 Innledning

Under dette punktet gjøres en kort gjennomgang av gjeldende rett etter statsborgerloven, og av deler av det rettslige rammeverket for hvordan bestemmelser om tap kan utformes. For en utfyllende gjennomgang vises det til NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap*, Del II *Dagens rettstilstand*.

Departementet foreslår i dette høringsbrevet en hjemmel for tap av statsborgerskap for flere handlinger enn det som ble anbefalt i NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap*. Departementet tolker Europarådskonvensjonen om statsborgerskap slik at det er anledning til å frata statsborgerskap ved straffbare handlinger og for handlinger som truer grunnleggende nasjonale interesser.³ Relevante bestemmelser i Europarådskonvensjonen fremgår i punkt 3.3.1 nedenfor.

Annet nasjonalt regelverk er relevant både for hvilke handlinger som skal kunne føre til tap av statsborgerskap og for saksbehandlingen som skal ligge til grunn for

³ Se punkt 4.2.

vedtaket. Departementets konklusjon om at tap ved fremferd som truer grunnleggende nasjonale interesser kan vedtas administrativt gjør det nødvendig å vurdere hvordan behandlingen av disse sakene skal foregå. Derfor omtales sikkerhetssaker etter utlendingsloven, utlevering av opplysninger fra politiet og rett til fri rettshjelp etter statsborgerloven og utlendingsloven i punkt 3.4 nedenfor. Når det gjelder deltakelse i fremmed militær styrke, er rettstilstanden endret i ettertid av fremleggelsen av NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap*. Det er nå straffbart å på rettstridig måte delta i militær virksomhet i en væpnet konflikt i utlandet, jf. straffeloven § 145. Det vises til punkt 3.4.1.2 nedenfor.

3.2 Statsborgerloven

Statsborgerloven regulerer erverv og tap av norsk statsborgerskap. Norsk statsborgerskap kan tapes ved erverv av et annet statsborgerskap, ved fravær fra riket, etter søknad og ved tilbakekall. Adgangen til tap av norsk statsborgerskap er uttømmende regulert i statsborgerloven kapittel 5. Etter gjeldende rett er det ikke hjemmel for tap av statsborgerskap på grunn av straff eller av hensynet til grunnleggende nasjonale interesser.

3.3 Rettslige skranker

Både Grunnloven og internasjonale forpliktelser setter grenser for utformingen av en hjemmel for tap av statsborgerskap og for praktiseringen av en slik hjemmel. I punkt 3.3.1 og 3.3.2 gjennomgås bestemmelser i Europarådskonvensjonen om statsborgerskap og FN-konvensjonen om begrensning av statsløshet. For en gjennomgang av øvrige internasjonale forpliktelser på statsborgerrettens område vises det til NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* kapittel 5. Generelle folkerettslige forpliktelser med betydning for statsborgerskap gjennomgås i NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* kapittel 6.

3.3.1 Europarådskonvensjonen om statsborgerskap

I artikkel 4 angis noen hovedprinsipper som statspartenes nasjonale lovgivning skal bygge på. Et av prinsippene er at ingen vilkårlig skal bli fratatt sitt statsborgerskap (bokstav c). I den forklarende rapporten til konvensjonen står det at prinsippet både knytter seg til det faktiske grunnlaget for tap og de prosessuelle sikkerhetsmekanismer. Når det gjelder prosessuelle sikkerhetsmekanismer vises det til kapittel IV i konvensjonen, særlig til at avgjørelse om statsborgerskap skal inneholde skriftlig begrunnelse og skal kunne gjøres til gjenstand for administrativ eller rettslig overprøving. Kapittel IV inneholder bestemmelser om prosedyrer vedrørende statsborgerskap. I den forklarende rapporten står det: «*Selv om EMK ikke inneholder noen bestemmelser om sivil rettshjelp, kan retten til en rettferdig prøving av saken i henhold til artikkel 6 nr. 1 noen ganger gjøre det påkrevet at staten sørger for advokatbistand når dette er uunnværlig, for eksempel på grunn av en saks kompleksitet. (...)»*

Europarådskonvensjonen inneholder en uttømmende liste for når statene kan frata personer deres statsborgerskap. I henhold til artikkel 7 nr. 1 kan statsborgerskap fratras personer som deltar i fremmed militær styrke (c.voluntary service in a foreign military force) eller hvis fremferd er sterkt til skade for nasjonens vitale interesser (d.conduct seriously prejudicial to the vital interests of the State Party).

Hva som ligger i formuleringene er nærmere beskrevet i den forklarende rapporten til konvensjonen:

«Bokstav c

64. Denne bokstav dekker frivillig tjeneste i enhver utenlandsk militær styrke uten hensyn til om den er en del av en utenlandsk stats væpnede styrker. Personer anses ikke for å ha tjenestegjort i en utenlandsk militær styrke dersom de, før de ervervet statsborgerskap, tjenestegjorde i en militær styrke i et land som de var borgere av.

(.....)

Bokstav d

67. Ordlyden «fremferd som er sterkt til skade for statspartens vitale interesser» er hentet fra artikkel 8 nr. 3 a ii i 1961-konvensjonen om begrensning av statsløshet. Slik fremferd innbefatter særlig landsforræderi og andre aktiviteter rettet mot vedkommende stats vitale interesser (for eksempel arbeid for en utenlandsk hemmelig tjeneste), men omfatter ikke vanlige straffbare forhold, uansett hvor alvorlige de måtte være.»

I punkt 3.3.2 nedenfor fremgår ordlyden i 1961-konvensjonen.

I følge Europarådskonvensjonen artikkel 7 nr. 3 kan en statspart ikke gi bestemmelser om tap av dens statsborgerskap i henhold til nr. 1 og 2 i denne artikkel dersom den berørte derved ville bli statsløs.

3.3.2 FNs konvensjon om begrensning av statsløshet

FNs konvensjon om begrensning av statsløshet tillater i enkelte tilfeller at statene fratrar en person statsborgerskapet, selv om personen da blir statsløs.

Konvensjonen tillater kun slike hjemler for stater allerede har en slik hjemmel i nasjonal lovgiving og forbeholder seg denne retten ved tiltredelse til konvensjonen. Konvensjonen lister opp hvilke tilfeller som i så fall gir adgang til tap av statsborgerskap. Et av tilfellene der tap aksepteres er at vedkommende i strid med sin lojalitetsplikt overfor den kontraherende stat har opptrådt på en måte som står i alvorlig strid med interesser av avgjørende betydning for staten, jf. artikkel 8(3)(a)(ii) («has conducted himself in a manner seriously prejudicial to the vital interests of the State»).

3.4 Annet regelverk med betydning for forslaget

Under dette punktet gjennomgås annet regelverk med betydning for forslaget her.

I NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* ble det anbefalt at tap av statsborgerskap knyttes til bestemmelser i straffeloven kapittel 16, 17 og 18. Det ble ikke anbefalt at tjenestegjøring i fremmed militær styrke skulle kunne føre til tap av statsborgerskap. Ved fremleggelsen av utredningen var det ikke straffbart å utføre denne type aktivitet. Straffelovens kapittel 16, 17 og 18 og tilknytningen til grunnleggende nasjonale interesser omtales derfor nedenfor i punkt 3.4.1.1. Kriminaliseringen av militær virksomhet i væpnet konflikt m.m. omtales i punkt 3.4.1.2.

Utlendingsloven er relevant av to grunner. For det første er en person som blir fratatt norsk statsborgerskap utlending og dermed omfattet av utlendingsloven. Den tidligere norske borgeren kan utvises, dersom vilkårene for utvisning er

oppfylt (punkt 3.4.2.1). For det andre vil tap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser kreve en prosedyre som er lik prosedyren for sikkerhetssaker etter utlendingsloven. Denne omtales punkt 3.4.2.2 nedenfor.

I punkt 3.4.3. omtales utlevering av opplysninger fra politiet, ved PST, til øvrige statsborgermyndigheter. Rett til fri retts hjelp etter statsborgerloven og utlendingsloven omtales i punkt 3.4.4.

3.4.1 Straffeloven

3.4.1.1 Straffeloven kapitlene 16, 17 og 18

Kapittel 16 gjelder folkemord, forbrytelse mot menneskeheten og krigsforbrytelse, kapittel 17 gjelder vern av Norges selvstendighet og andre grunnleggende interesser og kapittel 18 gjelder terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger. I Ot. prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet) fremhever departementet at flere av forslagene verner et bredere utvalg av grunnleggende nasjonale interesser enn de interessene som tradisjonelt omfattes av begrepet «rikets sikkerhet». I punkt 6.4.1 skriver departementet:

«Den militære trussel om angrep fra andre stater er i betydelig grad er redusert og dels erstattet av en like stor, men mer diffus trussel fra organisasjoner og grupperinger. Disse vil rette sine angrep mot andre mål og tilstrebe andre virkninger enn ved et militært angrep. Departementet gir derfor sin tilslutning til utvalgets standpunkt om at i lys av den aktuelle trusselsituasjonen bør et kapittel som erstatter straffeloven 1902 kapittel 8 og 9 ikke bare beskytte interesser som i snever forstand berører rikets sikkerhet, men også andre grunnleggende nasjonale interesser.»

3.4.1.2 Endringer i straffeloven mv. (militær virksomhet i væpnet konflikt m.m.)

Stortinget har vedtatt endringer i straffeloven som tar sikte på å motvirke at privatpersoner deltar i stridshandlinger i væpnet konflikt (Prop. 44 L (2015-2016) *Endringer i straffeloven mv. (militær virksomhet i væpnet konflikt m.m.)*).

Endringene innebærer at angrep begått av norske borgere eller av personer som er bosatt i Norge, mot norske militærstyrker kriminaliseres (§ 120 a og § 120 b). Videre kriminaliseres militær deltakelse i væpnet konflikt i utlandet, med visse unntak som at den stridende har privilegier etter humanitærretten (§ 145). Endelig kriminaliseres rekruttering til ulovlig militær deltakelse i væpnet konflikt (§ 146). Straffebudene er tatt inn i kapittel 17. *Vern av Norges selvstendighet og andre grunnleggende nasjonale interesser* og kapittel 18. *Terrorhandlinger og andre terrorrelaterte handlinger*.

3.4.2 Utlendingsloven

3.4.2.1 Utvisning

Reglene for utvisning av utlendinger fremgår av utlendingsloven kapittel 8, kapittel 13 og kapittel 14. Utlendingens oppholdsstatus har betydning for hvilke handlinger som kan føre til utvisning. Utlendingsloven § 66 gjelder utvisning av utlendinger uten oppholdstillatelse, § 67 gjelder utvisning av utlendinger med midlertidig oppholdstillatelse og § 68 gjelder utvisning av utlendinger med

permanent oppholdstillatelse. Det fremgår av disse bestemmelsene at grunnlaget for utvisning kan være brudd på utlendingsloven eller straffbare forhold. En utlending uten oppholdstillatelse kan utvises, blant annet når utlendingen her i riket er ilagt straff eller særreaksjon for et forhold som kan føre til fengselsstraff i mer enn tre måneder. Utvisning av hensyn til «grunnleggende nasjonale interesser» følger av § 126 i kapittel 14. Vilkårene for å kunne utvise EØS-borgere og deres familiemedlemmer fremgår av utlendingsloven § 122 om utvisning av hensyn til offentlig orden eller sikkerhet og § 123 om utvisning av hensyn til folkehelsen.

For å kunne utvise må inngrepet være forholdsmessig, jf. utlendingsloven § 70 første ledd, 122 fjerde ledd og 126 tredje ledd.

3.4.2.2 *Behandling av sikkerhetssaker*

I Prop. 141 L (2012-2013) om endringer i utlendingsloven mv. (behandling av sikkerhetssaker) foreslo departementet nye regler for hvordan forvaltningen og domstolene skal behandle utlendingssaker som berører grunnleggende nasjonale interesser eller utenrikspolitiske hensyn (sikkerhetssaker). Formålet var å etablere regler som gir muligheter for kontradiksjon i saker der opplysninger som er gradert etter sikkerhetsloven eller beskyttelsesinstruksen må hemmeligholdes, og samtidig legge til rette for en effektiv saksbehandling, tilpasset sakenes særegne karakter og viktighet.

Lovforslaget ble vedtatt av Stortinget 21. juni 2013, og innebærer at departementet nå kan avgjøre sikkerhetssaker som berører rettigheter etter den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 8 (EMK). På utlendingsfeltet gjelder dette blant annet saker om utvisning, tilbakekall av oppholdstillatelser og avslag på fornyelse av oppholdstillatelse. I disse sakene, der departementet avgjør saken i første instans, behandler domstolen en eventuell anke uten kostnad for utlendingen.

Bakgrunnen for denne ordningen er retten til kontradiksjon som følger av EMK artikkel 13 (retten til et effektivt rettsmiddel). Informasjonen departementet mottar fra PST eller andre i tilknytning til enkeltsaker som berører grunnleggende nasjonale interesser vil ofte være gradert etter sikkerhetsloven eller etter instruks av 17. mars 1972 om behandling av dokumenter som trenger beskyttelse av andre grunner enn nevnt i sikkerhetsloven med forskrifter (beskyttelsesinstruksen). Hensynene kan også begrunne unntak fra retten til innsyn etter forvaltningsloven og offentleglova.

I den såkalte Krekar-saken (Rt. 2007 s. 1573) kommenterte førstvoterende forholdet mellom retten til en rettferdig rettergang i EMK artikkel 13 og tvisteloven § 22-1 (som innebærer at retten ikke blir gjort kjent med materiale som må holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet og forholdet til fremmede stater). Han fant det "ikke uten videre innlysende" at det norske regelverket innfridde de krav som følger av EMK artikkel 13. Førstvoterende viste til Den europeiske menneskerettsdomstols (EMD) dom av 20. juni 2002 i saken Al-Nashif mot Bulgaria avsnitt 123, og uttalte følgende i et obiter dictum:

"85. Utvisningsvedtaket ovenfor A er et inngrep i hans familieliv etter EMK artikkel 8. I utgangspunktet synes det forutsatt, også når nasjonale sikkerhetsinteresser står på spill, at slike vedtak må underkastes "some form of adversarial proceedings before an independent body competent to review the

reasons for the decision and relevant evidence, if need be with appropriate procedural limitations on the use of classified information."

For å ivareta retten til et tilstrekkelig effektivt rettsmiddel etter EMK artikkel 13 må det altså sikres at grunnlaget for avgjørelsen legges frem for et uavhengig organ. Det vises til Prop. 141 L (2012-2013) om endringer i utlendingsloven mv. (behandling av sikkerhetssaker) kapittel 4 for en mer detaljert gjennomgang av internasjonal rett på området.

3.4.3 Politiregisterloven og politiregisterforskriften

Ifølge politiregisterloven § 30 er taushetsplikten ikke til hinder for at opplysninger utleveres til andre offentlige organer i deres interesse, dersom dette er nødvendig for å fremme mottakerorganets oppgaver etter lov eller for å hindre at virksomhet blir utøvd på en uforsvarlig måte.

§ 9-6 gjelder utlevering av opplysninger til andre offentlige organer i deres interesse. I medhold av politiregisterloven § 30 kan det blant annet utleveres opplysninger til: utlendingsmyndighetene, for deres bruk i saker etter statsborgerloven, jf. første ledd nr. 9.

3.4.4 Rettshjelploven, rettsgebyrloven og stykkprisforskriften

3.4.4.1 Fri rettshjelp i statsborgerskapssaker

Departementet kan beslutte at vedtak truffet av UDI til gunst for den saken gjelder skal overprøves av UNE, jf. statsborgerloven § 27 fjerde ledd. I slike saker har den saken gjelder rett til fritt rettsråd uten behovsprøving (jf. rettshjelploven § 11 første ledd nr. 1). Departementet kan også prøve gyldigheten av UNEs vedtak til gunst for den saken gjelder ved søksmål, jf. § 27 sjetted ledd. I slike saker har den det gjelder rett til fri sakførsel uten behovsprøving (jf. rettshjelploven § 16 første ledd nr. 4.).

3.4.4.2 Fri rettshjelp i sikkerhetssaker etter utlendingsloven

Det fremgår av utlendingsloven § 92 at utlendinger har rett til fritt rettsråd uten behovsprøving i saker om bortvisning, utvisning, tilbakekall av tillatelse eller tilbakekall av oppholdsdokument, jf. § 120. Det gjelder likevel ikke i utvisningssaker i henhold til §§ 66 første ledd bokstav b og c, 67 første ledd bokstav a, b og c, 68 første ledd bokstav a og b og 122.

I tillegg til den retten til fritt rettsråd uten behovsprøving som følger av § 92 første og annet ledd, skal det gis fritt rettsråd uten behovsprøving i forbindelse med saksbehandlingen i Utlendingsdirektoratet, dersom saken kan berøre utenrikspolitiske hensyn eller grunnleggende nasjonale interesser, jf. § 126 sjetted ledd bokstav b. I sikkerhetssaker der departementet treffer vedtak i førsteinstans, bærer staten kostnadene ved et eventuelt søksmål jf. § 129 annet ledd. Det er da gitt fritak for rettsgebyr jf. rettsgebyrloven § 10 første ledd pkt. 16, og rett til fri sakførsel jf. rettshjelploven § 16 første ledd nr. 4.

4 Departementets forslag

4.1 Innledning

Forslaget i NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* benytter kun en liten del av det rettslige handlingsrommet for når det er adgang til å ilegge tap av norsk statsborgerskap. Etter departementets vurdering er det adgang både til å frata norsk statsborgerskap ved flere straffbare forhold og av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser. Det vises til punkt 4.2 nedenfor.

Departementet har konkludert med at tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser ikke skal anses som straff i Grunnlovens og EMKs forstand og skal vedtas administrativt. Departementet er opptatt av at rettssikkerheten til den enkelte må ivaretas samtidig som behandlingen av sakene bør være mest mulig effektiv. I punkt 4.3 fremgår forslag til behandling av tapssakene.

4.2 Forslag til bestemmelser i statsborgerloven om tap av statsborgerskap

4.2.1 Bakgrunn

Europarådskonvensjonen om statsborgerskap har en uttømmende liste over hvilke tilfeller statsborgerskap kan tapes. Hjemler for tap er blant annet tillatt i saker som gjelder «voluntary service in a foreign military force» («frivillig tjenestegjøring i en fremmed militær styrke») og «conduct seriously prejudicial to the vital interests of the State Party» («fremferd som er sterkt til skade for statspartens vitale interesser”).

I NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* var forslaget at kun domfellelse for brudd på bestemmelser med 21 års strafferamme skulle kunne føre til tap av statsborgerskap. Dette innebar at hjemmelen ikke ville omfatte personer som truer grunnleggende nasjonale interesser uten å være dømt for noen forbrytelse. Det ble ikke anbefalt at deltakelse i fremmed militær styrke skulle kunne føre til tap av statsborgerskap.

I NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* er det uttalt at når det gjelder «vitale interesser», jf. Europarådskonvensjonen, må det antas at nasjonalstatene har en relativt vid skjønnsmargin. I utredningen legges det vekt på at den norske oversettelsen av bestemmelsen i Europarådskonvensjonen inneholder ordet «sterkt» til skade for statspartens vitale interesser. Utrederen skriver at bare forbrytelser av meget alvorlig karakter og med høy strafferamme vil kunne tilfredsstillende kravet.

Det er ikke klart hva som omfattes av formuleringen «conduct seriously prejudicial to the vital interests of the State Party» i Europarådskonvensjonen. Som redegjort for i punkt 3.3.1 er ordlyden hentet fra konvensjonen om begrensning av statsløshet. De engelske konvensjonstekstene har nesten identisk ordlyd, og benytter begge ordene «conduct», «seriously prejudicial» og «vital interest». De norske oversettelsene er imidlertid ulike. Formuleringen i Europarådskonvensjonen er oversatt til: «fremferd sterkt til skade for statspartens vitale interesser», mens formuleringen i Konvensjonen om begrensning av statsløshet er oversatt til: «har opptrådt på en måte som står i alvorlig strid med interesser av avgjørende betydning for staten».

I den forklarende rapporten til Europarådskonvensjonen står det: «*Slik fremferd innbefatter særlig landsforræderi og andre aktiviteter rettet mot vedkommende stats vitale interesser (for eksempel arbeid for en utenlandsk hemmelig tjeneste), men omfatter ikke vanlige straffbare forhold, uansett hvor alvorlige de måtte være.*»

UNHCR har blant annet uttalt følgende om formuleringen i FNs konvensjonen om begrensning av statsløshet (*Expert Meeting Tunis 31. October 2013*):

“68. This exception to the basic rule establishes a very high threshold for deprivation of nationality resulting in statelessness. The ordinary meaning of the terms “seriously prejudicial” and “vital interests” indicate that the conduct covered by this exception must threaten the foundations and organization of the State whose nationality is at issue. The term “seriously prejudicial” requires that the individuals concerned have the capacity to impact negatively the State. Similarly, “vital interests” sets a considerably higher threshold than “national interests”. This interpretation is confirmed by the travaux préparatoires. The exception does not cover criminal offences of a general nature. On the other hand, acts of treason, espionage and – depending on their interpretation in domestic law – “terrorist acts” may be considered to fall within the scope of this paragraph...”

Selv om ordlyden i Europarådskonvensjonen er hentet fra FNs konvensjon om begrensning av statsløshet er det usikkert hvor stor vekt forarbeidene til den sistnevnte konvensjonen og uttalelser fra FN-organer har for tolkningen av Europarådskonvensjonen. FNs konvensjon om begrensning av statsløshet åpner for tap også i tilfeller som kan lede til statsløshet⁴, i motsetning til Europarådskonvensjonen om statsborgerskap.

Når det gjelder forståelsen av grunnleggende nasjonale interesser har departementet sett hen til *Instruks om behandling av saker som kan berøre grunnleggende nasjonale interesser eller utenrikspolitiske hensyn etter utlendingsloven kapittel 14, § 35, og saker etter eksportkontrollregelverket (GI-03/2016)*. Instruksen gir en forklaring av begrepet «grunnleggende nasjonale interesser»:

Begrepet «grunnleggende nasjonale interesser» kan blant annet omfatte temaer som spionasje, sabotasje, undergravende virksomhet osv., som regel til fordel for en annen stat. Herunder innbefattes handlinger, politisk virksomhet mv., som kan berøre forholdet til fremmede stater på en slik måte at det berører rikets sikkerhet.

Tilknytning til terrorvirksomhet omfattes også av begrepet. Det kreves ikke at en person har en lederrolle eller avgjørende innflytelse for å fastslå tilknytning. Det kan være tilstrekkelig at personens tilstedeværelse kan utgjøre en trussel mot rikets sikkerhet, for eksempel ved at vedkommende kan trekke terrorvirksomhet mot Norge, eller inspirere eller motivere til ekstremistiske handlinger.

Grunnleggende nasjonale interesser vil kunne omfatte både norske og utenlandske interesser i Norge, trusler mot norske interesser i utlandet og hensynet til Norges alliansepartnere.

Ved vurderingen av hva som kan sies å utgjøre en trussel mot grunnleggende nasjonale interesser, har hensynet til forebygging stor vekt. Det skal foretas en fremtidsrettet vurdering av om vedkommende kan komme til å utgjøre en slik

⁴ Se punkt 3.3.2.

trussel. Hvor stor grad av sannsynlighet for en fremtidig aktivitet som kreves, vil bero på hvor alvorlig den faren som truer er. Det kreves ikke mistanke om at utlendingen vil begå eller har begått konkrete, individualiserte straffbare handlinger. Høyesterett har uttalt om ul. av 1988 §§ 29 og 30 at «[der] det er risiko for terrorhandlinger av noe omfang, vil nok selv en begrenset, men reell risiko for slike handlinger kunne true rikets sikkerhet på en slik måte at vilkåret for utvisning kan være oppfylt», jf. Rt. 2007 s. 1573. Dette må også være gjeldende for nåværende bestemmelser i ul. kapittel 14. Behandling av sikkerhetssaker.

4.2.2 Tap ved straffbare forhold

Departementet foreslår at tap av statsborgerskap kan idømmes ved overtredelse av en bestemmelse i straffeloven kapittel 16, 17 og 18 med strafferamme på seks år eller mer. I NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* ble det anbefalt at kun brudd på bestemmelser med 21 års strafferamme skulle kunne føre til tap av statsborgerskap.

Utredningens konklusjon om at bare forbrytelser med strafferamme på 21 års fengsel skulle kunne føre til tap av statsborgerskap skiller seg fra vurderingen danske myndigheter gjorde da de innførte en tilsvarende hjemmel i dansk rett. I Danmark er det hjemmel for å frata en person det danske statsborgerskapet der en person er dømt for overtredelser av en eller flere bestemmelser i den danske straffeloven kapittel 12 (om forbrytelser mot statens selvstendighet og sikkerhet) og kapittel 13 (om forbrytelser mot statsforfatningen og de øverste statsmyndigheter, terrorisme m.v.). Det stilles ikke krav til en bestemt strafferamme for den bestemmelsen som er overtrådt i de to kapitlene. Bestemmelsene i kapittel 12 og 13 inneholder strafferammer fra 4 måneder (f.eks. for forhånelse av fremmed nasjon, jf. § 110 e) til livstid (f.eks. for terrorisme, jf. § 114).

Selv om det ikke stilles krav til en bestemt strafferamme i dansk rett, er departementet enig med utreder i at det i norsk rett bør stilles krav til strafferamme for de bestemmelser som er overtrådt. Departementet vurderer det slik at en strafferamme på seks år tilsier at det dreier seg om alvorlige handlinger og dermed er i tråd med ordlyden i Europarådskonvensjonen. I den sammenheng vises det til Prop. 44 L *Endringer i straffeloven mv. (militær virksomhet i væpnet konflikt m.m.)* og begrunnelsen for en strafferamme på seks år for rettstridig deltakelse i væpnet konflikt. I kapittel 6.4.7 viser departementet til at bestemmelsen har relevante fellestrekk med bestemmelsene om oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger, jf. straffeloven § 136, deltakelse i terrororganisasjonen, jf. straffeloven § 136 a, og grov ulovlig befatning med skytevåpen, eksplosiver og utgangsstoffer for eksplosiver, jf. straffeloven § 191. Departementet mener at strafferammen bør være tilstrekkelig høy til å omfatte *alvorlige* tilfeller. En strafferamme på seks år omfatter altså det som karakteriseres som *alvorlige* tilfeller.

Det vises til lovforslagets § 26a.

I tråd med NOU 2015:4 foreslår departementet en endring i straffeloven § 29 første ledd bokstav f slik at det fremgår at tap av statsborgerskap i henhold til statsborgerloven § 26a er straff i form av rettighetstap.

4.2.3 Tap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser

Departementet foreslår også en generell hjemmel for tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser.

En person kan ved sine handlinger være en trussel mot grunnleggende nasjonale interesser selv om vedkommende ikke er dømt for noen forbrytelse. Det er derfor behov for en hjemmel som ikke krever at personen er dømt for overtredelse de fastsatte bestemmelsene i straffeloven.

Departementet legger til grunn at Europarådskonvensjonen om statsborgerskap gir adgang til fratakelse av statsborgerskap ovenfor personer som ikke er funnet skyldige i overtredelse av straffeloven. De må imidlertid ha utøvd fremferd som har potensiale til å være sterkt til skade for statspartens vitale interesser. Hensynet til grunnleggende nasjonale interesser er i seg selv ikke nok for å frata en person statsborgerskapet, jf. Europarådskonvensjonen. Det er krav om en type aktivitet eller handling.

Uttalelsene fra den forklarende rapporten til Europarådskonvensjonen og fra UNHCR viser at det er arten og karakteren til fremferden («conduct») som er avgjørende for om statsborgerskapet skal kunne gå tapt. Handlinger som er omfattet av Europarådskonvensjonen er «særlig landsforræderi og andre aktiviteter rettet mot vedkommende stats vitale interesser (for eksempel arbeid for en utenlandsk hemmelig tjeneste,...)».⁵ Når det gjelder forståelsen av Konvensjonen om begrensning av statsløshet har UNHCR uttalt at «the conduct covered by this exception must threaten the foundations and organization of the State whose nationality is at issue». Handlinger som nevnes er landsforræderi, spionasje og terrorisme. Handlingene er ikke begrenset til de handlingene som nevnes eksplisitt.

Departementet foreslår at beviskravet for at en slik handling er utført skal være kvalifisert sannsynlighetsovervekt. Begrunnelsen for et skjerpet beviskrav er at tap av statsborgerskap anses som et inngripende tiltak. Departementet foreslår at det skal være overveiende sannsynlig at personens fremferd er sterkt til skade for Norges vitale interesser.

Departementet foreslår at for å frata norsk statsborgerskap etter bestemmelsen må dette også være nødvendig ut fra en vurdering av hensynet til grunnleggende nasjonale interesser. Departementet viser til at det ved vurderingen av om en person utgjør en trussel mot grunnleggende nasjonale interesser må gjøres en fremtidsrettet risikovurdering. Hvor stor grad av sannsynlighet som kreves vil bero på hvor alvorlig den faren som truer er.

Departementet foreslår etter dette at en hjemmel for tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser skal omfatte personer som med overveiende grad av sannsynlighet har utført handlinger sterkt til skade for Norges vitale interesser.

Departementet har vurdert argumenter som taler mot en hjemmel for tap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser. En hjemmel for tap uten at det er ilagt straff, kan gjøre det vanskelig for den enkelte å vite hva som skal til for å miste statsborgerskapet. Departementet understreker at terskelen for å vedta tap av statsborgerskap etter den foreslåtte bestemmelsen skal være høy. Departementet

⁵ Forklarende rapport til Europarådskonvensjonen om statsborgerskap, avsnitt 67

understreker i tillegg at ingen skal miste statsborgerskapet uten en grundig prosess hvor den det gjelder får anledning til kontradiksjon, se punkt 4.3.

Saker om tap på grunn av forhold som omtalt her vil være ressurskrevende. Det legges opp til at departementet skal avgjøre disse sakene, og at avgjørelsen skal kunne overprøves av domstolen uten kostnader for den det gjelder, ved at det gis fri sakførsel og fritak for rettsgebyr. Etter departementets syn kan ressurs hensyn ikke være et tungtveiende argument i vurderingen av behovet for en hjemmel for tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser og hvilken prosedyre som skal følges i disse sakene. Sakene vil gjelde tap av statsborgerskap for personer som motarbeider norske interesser og ønsker å skade landet, og personens rettssikkerhet må være avgjørende for prosedyren som velges.

Departementet ber om særskilt tilbakemelding fra høringsinstansene på hvorvidt det bør innføres hjemmel for tap av norsk statsborgerskap uten at personen har overtrådt bestemte straffebud.

Det vises til lovforslagets § 26b.

4.2.4 Statsløshet, barn og forholdsmessighet

Departementet understreker at det i alle tilfelle er en forutsetning for tap at personen har annet statsborgerskap enn det norske. Det vises til lovforslagets § 26a og § 26b første ledd. Det er ikke tilstrekkelig at personen på enkelt vis kan få tilbake sitt opprinnelige statsborgerskap etter tap av norsk statsborgerskap.⁶

Departementet foreslår at norsk statsborgerskap ikke kan tapes på grunnlag av handlinger som ble begått før vedkommende fylte 18 år. Det foreslås tatt inn i lovteksten at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i saker som berører barn. Det vises til lovforslagets § 26a andre ledd og § 26b andre ledd.

Departementet foreslår at statsborgerskap ikke kan tapes dersom det i betraktning av forholdets alvor og statsborgerens tilknytning til riket vil være et uforholdsmessig tiltak overfor statsborgeren selv eller de nærmeste familiemedlemmene.

I de danske forarbeidene understrekes det at det i hvert tilfelle må foretas en forholdsmessighetsvurdering. I denne vurderingen vil det spille stor rolle hvor sterk tilknytning den enkelte danske statsborger har til Danmark. I danske forarbeider fremgår følgende:

«I tilfælde, hvor en person alene dømmes for mindre alvorlige forhold, bør den pågældende kun frakendes dansk indfødsret, hvis denne sanktion må anses for at være af mindre indgribende betydning for den pågældende. Dette vil navnlig være tilfældet, hvis den pågældendes tilknytning her til landet er så ringe, at det minder om de omstændigheder, der i medfør af indfødsretslovens § 8 indebærer bortførelse af dansk indfødsret.

I tilfælde, hvor en person dømmes for mere alvorlige forhold, bør den pågældende som udgangspunkt frakendes dansk indfødsret. Den betydning, en frakendelse har for pågældende, kan dog tale afgørende herimod. Herunder bør der ikke ske frakendelse i forbindelse med selv meget alvorlige forhold, hvis den pågældende ikke har nogen eller alene har en meget ringe tilknytning til et andet land. I disse

⁶ Det vises til Konvensjonen om statsløse personers stilling av 1954, artikkel 1

situationer bør Danmark tage ansvaret for den pågældende danske statsborgers handlinger.

Ved mere alvorlige forhold forstås som udgangspunkt forhold, der straffes med fængsel i 2 år eller derover.»

Norske borgeres tilknytning til Norge kan variere i svært stor grad. Statsborgerloven § 4 fastsetter at man blir norsk statsborger automatisk ved fødsel dersom man har norsk mor eller far. Dette innebærer at norske borgere ikke nødvendigvis er født i Norge. Det finnes i dag en hjemmel i statsborgerloven for tap av statsborgerskap på grunn av manglende tilknytning til Norge. Statsborgerloven § 24 fastsetter at den som ervervet norsk statsborgerskap ved fødselen, men som ikke har vært bosatt i til sammen to år i Norge eller til sammen syv år i Norge og andre nordiske land, taper sitt norske statsborgerskap når vedkommende fyller 22 år. Det fremgår videre av bestemmelsen at den som ellers ville tape sitt norske statsborgerskap etter søknad kan få rett til å beholde det såfremt søkeren har tilstrekkelig tilknytning til Norge. Søknad om å beholde statsborgerskapet må fremmes innen vedkommende fyller 22 år. Det fremgår av statsborgerforskriften § 9-2 at hvorvidt søkeren har tilstrekkelig tilknytning til Norge etter statsborgerloven § 24 annet ledd avgjøres etter en konkret helhetsvurdering. Av bestemmelsen fremgår det at søkere som før fylte 22 år har opphold i Norge på til sammen seks måneder, skal anses for å ha tilstrekkelig tilknytning. Det samme gjelder dersom søkeren er bosatt i Norge på vedtakstidspunktet. Personer som får beholde statsborgerskapet sitt etter en søknad etter § 24 annet ledd får beholde det norske statsborgerskapet livet ut, selv om vedkommende bor utlandet. Det er altså mulig etter gjeldende statsborgerlov å ha sitt norske statsborgerskap i behold selv om man har minimalt med tilknytning til Norge.

En person som er under 22 år kan også være norsk borger selv om vedkommende aldri har vært i Norge. I lys av at norske borgere kan ha høyst variabel tilknytning til Norge mener departementet det er lite hensiktsmessig å stille krav til en strafferamme på 21 års fengsel for straffbare handlinger som skal kunne føre til tap av statsborgerskap. Forholdsmessighetsvurderingen vil sikre at personer som er født og oppvokst i Norge bare vil kunne miste statsborgerskapet ved overtredelse av de mest alvorlige handlinger som er omfattet av straffeloven kapittel 16, 17 og 18. Dersom personen det gjelder har så liten tilknytning til Norge at vedkommende står i fare eller tidligere har stått i fare for å miste sitt norske statsborgerskap etter statsborgerloven § 24 vil flere straffbare handlinger i de tre kapitlene kunne føre til tap av statsborgerskap.

Departementet foreslår at kravet til forholdsmessighet bør fremgå av statsborgerloven. Innholdet i forholdsmessighetsvurderingen vil likne på vurderingen som gjøres i utvisningssaker etter utlendingsloven. Det som skal veies mot hverandre er forholdets alvor på den ene siden, og konsekvensene som tapet av statsborgerskapet vil ha for den enkelte og dennes familie på den andre siden. I saker som berører barn skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Departementet kjenner ikke til saker fra EMD der spørsmålet har vært om tap av statsborgerskap på grunnlag av statens vitale interesser eller tjenestegjøring i utenlandsk militær styrke er i strid med EMK artikkel 8. Det er derfor usikkert hvilke momenter EMD vil legge til grunn i en slik sak. Momenter fra utvisningssaker og oppholdssaker vil ikke fullt ut være dekkende for momenter

som må vurderes i saker om tap av statsborgerskap. Vektingen av de ulike momentene kan også bli en annen enn i utvisningssakene.

Statsborgerskap gir flere rettigheter enn en oppholdstillatelse, blant annet uforbeholden rett til opphold i Norge. Statsborgerskap har i tillegg en symbolsk og følelsesmessig verdi som går utover de faktiske rettighetene og pliktene som følger av statsborgerskapet. Når det norske statsborgerskapet går tapt vil en persons identitet formelt sett endres. Endringen må antas å kunne ha størst betydning for personer som er født og oppvokst i Norge.

Både strafferammen, den utmålte straffen og om det foreligger gjentatte overtredelser, er sentrale momenter ved vurderingen av forholdets alvor.

Ved vurderingen av tilknytningen til riket i saker om tap av statsborgerskap på grunn av forhold som omtalt i dette høringsbrevet, foreslår departementet at det blant annet skal legges vekt på

- hvor lenge personen har vært norsk statsborger
- hvilke/t andre/annet statsborgerskap personen har og hvordan forholdene er der
- personens tilknytning til Norge vurdert i forhold til tilknytningen til annet statsborgerland, der momenter som botid og slektninger i hhv. Norge og annet statsborgerland, alder ved ankomst til Norge, reiser til annet statsborgerland og lengden av eventuelle opphold der, språkferdigheter mv. er relevant,
- om personen har familie og eventuelt mindreårige barn i Norge, og hensynet til dem, herunder om personen bor sammen med sin familie, har omsorgsansvar for barn mv. I denne forbindelse vil også personens betydning for eventuelle særkullsbarn av ektefelle/samboer måtte vektlegges.
- hvorvidt familielivet ble etablert før eller etter at personen burde forstått at tap av statsborgerskapet kunne være aktuelt,
- muligheten for fortsettelse av etablert familieliv i annet statsborgerland,
- personens eller familiemedlemmenes helsetilstand og konsekvenser ved tap av denne grunn,
- graden av integrering gjennom blant annet utdanning og arbeid.

I forholdsmessighetsvurderingen må det videre tas hensyn til Norges internasjonale forpliktelser. Vurderingen er et rettsanvendelsesskjønn som kan overprøves av domstolene.

Det vises til lovforslagets § 26a tredje ledd og § 26b tredje ledd.

4.3 Endringer som gjelder saksbehandling

4.3.1 Domstolsbehandling og straffeprosess

Ved tap av statsborgerskap for overtredelse av straffeloven foreslår departementet at domstolene kan idømme tap av statsborgerskap som en del av straffeutmålingen. Tap av statsborgerskap etter den foreslåtte bestemmelsen regnes som straff i form av rettighetstap. Dette er i tråd med anbefalingen i NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* og forslaget til ny § 26a i statsborgerloven og endringen i straffeloven som fremgår der. Det vises til omtalen av domstolenes behandling og straffeprosess i kapittel 10.4 og kapittel 12 i utredningen. Forslaget i dette høringsnotatet innebærer at tap kan idømmes ved overtredelse av bestemmelser med lavere strafferamme enn det som ble anbefalt i utredningen. Det betyr blant

annet at statsadvokaten avgjør spørsmålet om tiltale for de fleste av lovbruddene som omfattes, med strafferamme på mindre enn 21 år, jf. straffeprosessloven § 66.

Departementet foreslår en endring i straffeloven § 29 første ledd bokstav f, slik at det fremgår at tap av statsborgerskap etter statsborgerloven § 26a er en av straffene som kan ilegges. For øvrig foreslås ikke endringer i straffeloven eller straffeprosessloven.

4.3.2 Behandling av sikkerhetssaker (nye prosessregler)

Når det gjelder tap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser foreslår departementet en prosedyre lik som for sikkerhetssaker etter utlendingsloven. Saker om tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser vil være saker der opplysninger kan være unntatt offentlighet og som samtidig berører retten til privatliv og familieliv etter EMK artikkel 8. Retten til et effektivt rettsmiddel etter EMK artikkel 13 gjør, på samme måte som i utlendingssakene, at det er nødvendig med egne prosessuelle regler som sikrer tilstrekkelig kontradiksjon for den enkelte, uten at graderte opplysninger offentliggjøres. Forslaget er basert på forslagene i Prop. 141 L om endringer i utlendingsloven mv. (behandling av sikkerhetssaker) som er innført i utlendingsloven kapittel 14. Departementet foreslår at statsborgerloven § 27 annet ledd annet får et nytt tredje punktum der det fremgår at departementet skal fatte vedtak i saker om tap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser. Det foreslås et nytt tredje ledd der det går frem at vedtaket ikke kan påklages, men at det kan kreves overprøvd av domstolen uten kostnader. Det vil måtte fastsettes nærmere hvordan UDI kan bistå departementet i forberedelsen av slike saker.

4.3.2.1 Frist for å bringe avgjørelse inn for domstolen

I prosessen for sikkerhetssaker etter utlendingsloven er fristen for å bringe utlendingsforvaltningens vedtak inn for domstolen satt til en måned fra underretning om vedtaket. Departementet foreslår tilsvarende frist etter statsborgerloven. Begrunnelsen for å innføre en frist er å sikre rask saksbehandling av saker som berører grunnleggende nasjonale interesser. Departementet mener at tidsrammen balanserer statens interesse i å få avklart vedtakets gyldighet og sikre iverksetting, og personens interesse i å få tid til å overveie om og hvordan vedkommende skal angripe vedtaket. Det vises til lovforslagets § 31b.

4.3.2.2 Prioritering av sakene

Departementet foreslår at sakene skal prioriteres i domstolen, på samme måte som utlendingssaker som berører grunnleggende nasjonale interesser. Tap av statsborgerskap vil føre til at personen også vurderes utvist. Det vil være i både statens og den enkeltes interesse at det legges til rette for en hurtig og effektiv behandling av disse sakene. Det vises til lovforslagets § 31g første ledd.

4.3.2.3 Særskilt sikkerhetsklarert advokat

Forskrift om personellsikkerhet kapittel 7 regulerer både hvilket personell som kan brukes i domstolen, og autorisering av prosessfullmektiger.

En forutsetning for at det skal være mulig å fremlegge gradert materiale under domstolsbehandlingen, er at de graderte opplysningene ikke gjøres kjent for den saken gjelder. Dette skaper utfordringer knyttet til kravet til kontradiksjon og retten til et effektivt rettsmiddel etter EMK artikkel 13. Kongen kan samtykke til

at det føres bevis om noe som holdes hemmelig av hensyn til sikets sikkerhet eller forholdet til fremmed stat, jf. tvisteloven § 22-1 (2).

Departementet foreslår at det i saker hvor det inngår gradert materiale, skal åpnes for at Kongen kan sette som vilkår for samtykke til å fremlegge de graderte opplysningene for retten, at det oppnevnes en særskilt sikkerhetsklarert advokat for den saken gjelder. Det vises til lovforslagets § 31c første ledd. Den særskilte advokaten opptre i tillegg til personens eventuelle øvrige prosessfullmektig i saken.

Det følger av forslaget at det er den særskilte advokaten som vil representere personen når det gjelder bevis som holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet eller forholdet til fremmed stat, jf. tvisteloven § 22-1. Advokaten vil ha taushetsplikt om disse opplysningene. Forslaget innebærer videre at det er den særskilte advokaten som vil motta prosesskriv der slike bevis omtales, og ivareta personens interesser i den delen av rettsmøtet der det forhandles om slike bevis. Det foreslås også at når advokaten har blitt gjort kjent med de graderte opplysningene i saken, skal han ikke lenger ha adgang til å kommunisere med den saken gjelder eller dennes eventuelle øvrige prosessfullmektig. Unntak gjøres ved at den særskilte advokaten kan motta skriftlige henvendelser. Det vises til lovforslagets § 31f første ledd.

Den særskilte advokaten har rett til å angripe statens beslutning om at opplysninger nektes fremlagt for den saken gjelder. Dersom retten gir medhold i at det ikke er grunnlag for å holde opplysninger hemmelig, åpner lovforslaget for at staten kan velge å frafalle bevisene, men fastholde hemmelighold. Det vises til lovforslagets § 31e tredje ledd. Dersom retten ikke gir medhold i et slikt krav fra den særskilte advokaten, kan advokaten anke kjennelsen til høyere rettsinstans innen to uker. Det vises til lovforslagets § 31h annet ledd annet punktum. For øvrig vises det til utkastet forslag til nye bestemmelser i statsborgerforskriften med hjemmel i lovforslagets § 31d fjerde ledd.

Departementet foreslår at de advokatene som skal benyttes som særskilte advokater, skal være sikkerhetsklarert til strengt hemmelig. På denne måten vil man blant annet unngå et eventuelt advokatbytte dersom saken skulle bli tilført opplysninger som er gradert høyere enn hemmelig. Nærmere regler om oppnevning av særskilt advokat fastsettes i forskrift. Det vises til forslag til ny § 14A-1 i statsborgerforskriften med hjemmel i lovforslagets § 31f annet ledd.

Det foreslås at det oppnevnes særskilt advokat så snart departementet har tatt stilling til om man vil samtykke til fremleggelse av graderte opplysninger ved bruk av slik advokat. Det vises til lovforslagets § 31c annet ledd.

Det foreslås at den særskilte advokaten skal varsles om alle rettsmøter, og ha rett til å delta i alle rettsmøter som avholdes i saken. Den særskilte advokaten vil ha taushetsplikt om de opplysninger som ellers kunne vært hemmeligholdt av hensyn til rikets sikkerhet eller forholdet til fremmed stat etter tvisteloven § 22-1 (1). En advokat som har vært oppnevnt som særskilt advokat i eksempelvis tingretten, og har fått tilgang til gradert informasjon, vil ikke kunne være personens ordinære advokat i en eventuell behandling i senere rettsinstans. Dette og andre begrensninger i adgangen for den særskilte advokaten til å ha befatning med saken mv. på et senere tidspunkt, kan reguleres nærmere i forskrift, jf. § 31d fjerde ledd.

4.3.2.4 Øvrige saksbehandlingsregler

Departementet foreslår at retten ikke kan settes med dommerfullmektig eller meddommere, jf. forslaget § 31g annet ledd. For øvrig foreslås det at den saken gjelder og dennes prosessfullmektig ikke skal ha rett til innsyn i den delen av avgjørelsen som inneholder opplysninger som ellers ville vært hemmeligholdt av hensyn til rikets sikkerhet eller forholdet til fremmed stat. Det vises til lovforslaget § 31h tredje ledd.

4.3.3 Behandling av sak om utvisning i forbindelse med tap av statsborgerskap

Etter at det norske statsborgerskapet har gått tapt er personen utlending. En utlending kan utvises for brudd på straffeloven og av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser. Det vises til punkt 3.4.2.1. De handlingene som ligger til grunn for tap av statsborgerskap vil i utgangspunktet gi grunnlag for utvisning etter utlendingsloven §§ 66 eller 126. Forholdsmessighetsvurderingene vil også baseres på flere av de samme momentene. Avgjørelsen i tapssaken og utvisningssaken bør gjøres samtidig i de tilfellene departementet er vedtaksorgan. Sakene omfattes av den særskilte prosedyren i utlendingsloven kapittel 14, som nå foreslås tatt inn i statsborgerloven.

4.4 Endring i rettshjelploven og rettsgebyrloven

Fri rettshjelp betales helt eller delvis av staten og gis som fritt rettsråd, fri sakførsel eller fritak for rettsgebyr.

Departementet foreslår at det både skal være mulig å tape statsborgerskap på grunnlag av idømt straff for visse lovbrudd og av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser. Ved tapet vil den det gjelder bli utlending uten oppholdstillatelse i Norge. Vedtaket må sies å ha svært inngripende konsekvenser.

Når det gjelder tap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser foreslår departementet i dette høringsbrevet en egen prosedyre for slike saker, jf. punkt 4.3.2. ovenfor. Departementet vil fatte vedtak, med rett til overprøving av domstolen uten kostnader for den det gjelder. Departementet foreslår at det skal gis rett til fritt rettsråd uten behovsprøving under behandlingen i departementet, på samme måte som for tilbakekall av tillatelser etter utlendingsloven. Det vises til lovutkastet og forslag til endring i statsborgerloven § 27 sjuende ledd med henvisning i rettshjelploven § 11.

Departementet foreslår at stykkprisforskriften § 5 annet ledd endres slik at det fremgår at saker om tap av statsborgerskap er omfattet. Det foreslås at det føyes til en bokstav d i § 5 annet ledd der det fastsettes hvilken stykkprisbetaling som gis for bistand i saker om tap av statsborgerskap. Det foreslås tilsvarende stykkprisbetaling som i saker om utvisning og tilbakekall etter utlendingsloven. Det vil si at ved bistand som ikke overstiger to timer, betales det med en og en halv ganger den offentlige salærsats og at ved bistand over to timer betales det med tre ganger den offentlige salærsats.

Departementets vedtak kan bringes inn for domstolen for overprøving. Departementet foreslår en endring i rettsgebyrloven § 10 slik at det fremgår at det er fritak for rettsgebyr i sak om tap av statsborgerskap grunnet hensyn til grunnleggende nasjonale interesser. Det vises til lovutkastet og forslag til endring i

statsborgerloven § 27 annet ledd med henvisning i rettshjelploven § 16 første ledd nr. 4.

5 Økonomiske og administrative konsekvenser

De foreslåtte tapshjemmelene vil få begrenset anvendelse. Sakene vil imidlertid være ressurskrevende å forberede. Tap av statsborgerskap på grunn av forhold som er omtalt i dette høringsnotatet gir også grunnlag for utvisning. Dersom personen oppholder seg i Norge, vil det også kunne bli nødvendig å uttransportere vedkommende. Dette er ressurskrevende saker for utlendingsforvaltningen. Samtidig gjør saksomfanget at departementet legger til grunn at kostnadene vil dekkes innenfor de ordinære budsjettene.

6 Ikrafttredelse og overgangsregler

Det vises til NOU 2015:4 Tap av norsk statsborgerskap kapittel 7.4 *Forbudet mot tilbakevirkende lover – Grunnloven § 97*. Forslag til hjemmel for tap ved straffbare handlinger vil kun gjelde for straffbare handlinger som foretas etter ikrafttredelse og kunngjøring av forslaget her. Forslaget til hjemmel for tap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser vil kun gjelde når fremferd sterkt til skade for Norges vitale interesser er utvist etter ikrafttredelse og kunngjøring. Departementet foreslår at dette skal fremgå av lovvedtaket.

7 Merknader til de enkelte paragrafene i lovutkastet

Til endringer i statsborgerloven

Til ny § 26a

Bestemmelsen fastslår at norsk statsborgerskap kan gå tapt ved straffbare forhold.

Første ledd setter som vilkår at den det gjelder har minst ett annet statsborgerskap i tillegg til det norske, på det tidspunktet vedkommende taper det norske statsborgerskapet.

Det er et vilkår at den norske statsborgeren har overtrådt en bestemmelse i straffeloven kapitlene 16, 17 og 18 som kan føre til fengselsstraff i seks år eller mer. Det straffbare forholdet må være begått etter at lovendringen er trådt i kraft og kunngjort.

Annet ledd fastslår at ingen skal tape norsk statsborgerskap etter bestemmelsen, for handlinger begått før fylte 18 år.

Tredje ledd fastsetter at norsk statsborgerskap ikke kan tapes dersom det vil være uforholdsmessig ovenfor statsborgeren eller dennes familie. Det som skal veies mot hverandre er forholdets alvor på den ene siden og statsborgerens tilknytning til Norge på den andre siden. I forholdsmessighetsvurderingen må det ses hen til respekt for privat- og familieliv i Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8. I henhold til Barnekonvensjonen artikkel 3 fastsetter tredje ledd annet punktum at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn.

Det er domstolene som ilegger tap av norsk statsborgerskap etter bestemmelsen. Tap av statsborgerskap som følge av overtredelse av straffeloven anses som et rettighetstap i henhold til straffeloven § 29. Hvorvidt den norske statsborgeren skal tape det norske statsborgerskapet inngår som en del av domstolenes konkrete

straffeutmåling. Påtalemyndighetene avgjør om det skal reises straffesak etter gjeldende prosessregler, og kan i den forbindelse nedlegge påstand om tap av norsk statsborgerskap. Retten kan videre idømme rettighetstap i en straffesak, selv om det ikke er lagt ned påstand om det, jf. straffeprosessloven § 38 annet ledd annet punktum. Retten må imidlertid se til at tiltale gis tilstrekkelig mulighet til å fremlegge opplysninger som kan tale mot at statsborgerskap tapes. Med de unntak som følger av straffeloven § 2005 § 8 kan straffesak om tap av statsborgerskap etter § 26a reises i Norge selv om forholdet for øvrig er pådømt utlandet.

Bestemmelsen er utformet som en skjønnsbestemmelse. Dersom vilkårene er oppfylt kan domstolene beslutte at statsborgerskapet tapes, som et ledd i straffeutmålingen. Tap av statsborgerskap kan ilegges sammen med for eksempel fengsel, forvaring eller bot. Den samlede utmålingen av straff skal stå i et rimelig forhold til lovbruddet, jf. straffeloven § 29 annet ledd.

Til ny § 26b

Bestemmelsen fastslår at norsk statsborgerskap kan gå tapt av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser.

Første ledd setter som vilkår at den det gjelder har minst ett annet statsborgerskap i tillegg til det norske, på det tidspunktet vedkommende taper det norske statsborgerskapet.

Det er et vilkår at den norske statsborgeren har utvist fremferd sterkt til skade for Norges vitale interesser. Formuleringen tilsvarende den norske oversettelsen av formuleringen i Europarådskonvensjonen artikkel 7 nr. 1 bokstav d. Slik fremferd innebærer særlig landsforræderi og andre aktiviteter rettet mot vedkommende stats vitale interesser (for eksempel arbeid for en utenlandsk hemmelig tjeneste), men omfatter ikke vanlige straffbare forhold, uansett hvor alvorlige de måtte være. Beviskravet er kvalifisert sannsynlighetsovervekt. Det må være overveiende sannsynlig at personens fremferd er sterkt til skade for Norges vitale interesser.

Det er videre et vilkår at den norske statsborgeren truer grunnleggende nasjonale interesser. PST foretar en fremtidsrettet risikovurdering av om den norske statsborgeren kan komme til å utgjøre en slik trussel. Denne vurderingen skal som utgangspunkt legges til grunn.

Annet ledd fastslår at ingen skal tape norsk statsborgerskap etter bestemmelsen, for handlinger begått før fylte 18 år. Den norske statsborgeren må ha utvist fremferd sterkt til skade for Norges vitale interesser etter fylte 18 år.

Tredje ledd fastsetter at norsk statsborgerskap ikke kan tapes dersom det vil være uforholdsmessig ovenfor statsborgeren eller dennes familie. Det som skal veies mot hverandre er forholdets alvor på den ene siden og statsborgerens tilknytning til Norge på den andre siden. I forholdsmessighetsvurderingen må det ses hen til respekt for privat- og familieliv i Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8. I henhold til Barnekonvensjonen artikkel 3 fastsetter tredje ledd annet punktum at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn.

Det er departementet som skal fatte vedtak etter bestemmelsen i henhold til en prosedyre som fastsettes i statsborgerregelverket. Bestemmelsen er utformet som en skjønnsbestemmelse. Dersom vilkårene er oppfylt kan departementet beslutte at statsborgerskapet tapes. Vedtaket kan bringes inn for tingretten uten kostnader for den saken gjelder. Den saken gjelder har rett til fritt rettsråd uten behovsprøving

under behandlingen i departementet og rett til fri sakførsel uten behovsprøving under domstolsbehandlingen. Det betales ikke rettsgebyr.

Til ny overskrift til ny del I under kapittel 6. Saksbehandling m.m.

Overskriften tydeliggjør at del I i kapittel 6 omhandler behandling i forvaltningen.

Til endring i § 27 annet ledd

Det fastsettes at departementet fatter vedtak i saker om tap av statsborgerskap etter ny § 26b.

Til endring i § 27 tredje ledd

Det fastsettes at departementets vedtak etter ny § 26b ikke kan påklages, men kan bringes inn for domstolen uten kostnader for den saken gjelder.

Til endring i § 27 sjuende ledd

Det fastsettes at i sak etter § 26b har den saken gjelder rett til fritt rettsråd uten behovsprøving, fri sakførsel uten behovsprøving og fritak for rettsgebyr.

Til ny overskrift til ny del II under kapittel 6. Saksbehandling m.m.

Overskriften tydeliggjør at del II i kapittel 6 omhandler behandling av saker etter § 26b, som bringes inn for domstolen jf. § 27 tredje ledd annet punktum. I del II i kapittel 6 innføres nye bestemmelser for hvordan domstolsbehandlingen av saker etter § 26b skal foregå.

Til ny § 31a

Bestemmelsen fastsetter at tvisteloven skal gjelde når ikke annet følger av statsborgerlovens bestemmelser. Dette innebærer også at graderte opplysninger som berører «grunnleggende nasjonale interesser» bare kan holdes hemmelig dersom de også dekkes av tvistelovens begreper; «rikets sikkerhet» og «forholdet til andre stater».

Til ny § 31b

Bestemmelsen i første ledd fastsetter at det gjelder en frist på én måned for å bringe vedtak etter § 26b inn for domstolen.

Annet ledd fastsetter at retten kan gi oppfriskning dersom nærmere bestemte vilkår er oppfylt. Unntaksregelen i bokstav a gjelder tilfeller der det fremkommer vesentlige nye opplysninger om faktiske forhold som var ukjente eller som ikke hadde inntruffet da saken ble avgjort, og den saken gjelder bringer saken inn for domstolen så snart som mulig etter at disse opplysningene blir kjent. Tilsvarende hvis en bindende avgjørelse av en internasjonal domstol eller andre lignende nye forhold tilsier at vedtaket kan være basert på uriktig anvendelse av folkeretten.

Til ny § 31c

Første ledd fastsetter at Kongen kan sette som betingelse for å samtykke til at det føres bevis om forhold som kan holdes hemmelig etter tvisteloven § 22-1 første ledd, jf. annet ledd, at det oppnevnes en særskilt advokat for den saken gjelder. Opplysningene skal bare gjøres kjent for retten og denne advokaten. Det innebærer at opplysningene ikke skal gjøres kjent for statsborgeren eller dennes prosessfullmektig (i større utstrekning enn det Kongen eventuelt har samtykket til).

Annet ledd slår fast at særskilt advokat skal oppnevnes av retten så snart som mulig etter at Kongen har gitt samtykke, jf. første ledd. Advokaten skal ha godtgjørelse av staten etter reglene i lov om fri rettshjelp.

Tredje ledd fastsetter at det skal oppnevnes samme særskilte advokat på alle trinn av saken. Dette innebærer at det ikke kan skje skifte av særskilt advokat ved en eventuell anke til lagmannsretten eller Høyesterett, med mindre særlige grunner foreligger. Dette sikrer at færrest mulig personer får innsyn i gradert materiale.

I fjerde ledd er det gitt hjemmel for nærmere forskriftsregulering. Det må gis forskriftsregler både om hvordan det skal velges ut særskilt sikkerhetsklarert advokat, og om hvilke krav som skal gjelde til sikkerhetsklareringen.

Til ny § 31d

Første ledd fastsetter at den særskilte advokaten skal gjøres kjent med alle opplysninger og bevis som fremlegges for retten etter samtykke i henhold til tvisteloven § 22-1 andre ledd. Advokaten skal ivareta klientens interesser ved rettens behandling av det graderte materialet. Dette innebærer også at advokaten har rett til innsyn i navn på kilder, informanter osv. så langt dette gjøres kjent for retten, dette slik at han kan vurdere behovet for vitneførsel mv. Bestemmelsen i siste punktum fastsetter at retten bestemmer hvordan advokaten skal få tilgang til de graderte opplysningene.

Annet ledd fastsetter at den særskilte advokaten skal varsles om alle rettsmøter i saken, og har rett til å være til stede under hele rettsmøtet.

Bestemmelsen i tredje ledd fastsetter at den særskilte advokaten har taushetsplikt om de bevis som holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet eller forholdet til fremmed stat. Taushetsplikten omfatter også det som kommer frem under behandlingen av opplysningene, og den delen av rettens dom hvor opplysningene refereres.

I fjerde ledd er det gitt hjemmel for utfyllende forskrifter, og det kan blant annet være aktuelt med en nærmere regulering av den særskilte advokatens oppgaver.

Til ny § 31e

I første ledd er det fastsatt at det med grunnlag i opplysninger som nevnt i tvisteloven § 22-1 første ledd, jf. lovforslagets § 133 første ledd, ikke kan føres andre vitner enn det Kongen samtykker til.

I annet ledd er det presisert at den saken gjelder og dennes ordinære prosessfullmektig ikke skal delta i den del av saken hvor det behandles opplysninger som bare skal gjøres kjent for retten og den særskilte advokaten.

Bestemmelsen i tredje ledd fastsetter at den særskilte advokaten kan be om at den saken gjelder får innsyn i det hemmeligholdte bevismaterialet. Retten kan, etter begjæring fra advokaten, beslutte at slikt innsyn skal gis. Forutsetningen er at innsyn ikke skader rikets sikkerhet eller forholdet til fremmede stater. Dersom retten treffer beslutning om innsyn, kan departementet velge å frafalle de bevis det er gitt innsyn i. Dommeren som har gitt medhold i begjæringen om innsyn har vurdert bevisene, og må da fratse den videre behandling av saken. Retten kan også treffe slik avgjørelse som nevnt i tredje ledd, av eget tiltak.

Til ny § 31f

Bestemmelsens første ledd fastsetter at den særskilte advokaten ikke kan drøfte saken med den saken gjelder eller dennes øvrige prosessfullmektiger etter at den særskilte advokaten har fått innsyn i gradert bevismateriale. Den særskilte advokaten skal ikke kunne uttale seg i rettsmøter hvor øvrige prosessfullmektiger er tilstede. Advokaten kan imidlertid fortsatt motta skriftlige henvendelser. Den saken gjelder vil dermed ha mulighet til å legge frem relevant informasjon for den særskilte advokaten.

Annet ledd gir hjemmel for nærmere forskriftsregulering.

Til ny § 31g

Bestemmelsens første ledd fastsetter at saker som omfattes av de nye prosessreglene, skal prioriteres og påskyndes i domstolen. Sakene er av stor viktighet både for samfunnet og den saken gjelder, og bør avgjøres så raskt som mulig. Det antas at det vil være tale om svært få saker, og at bestemmelsen dermed ikke vil medføre nevneverdige konsekvenser for domstolene eller andre aktører. At saken skal prioriteres, innebærer at hovedforhandling som utgangspunkt bør kunne avholdes innen tre-fire måneder etter at stevningen kom inn til domstolen. De aktuelle sakene kan imidlertid være svært forskjellige med hensyn til hvor tids- og arbeidskrevende de vil være. Det følger av dette at det i noen saker ikke vil være mulig med en så kort saksbehandlingstid. Departementet legger for øvrig til grunn at behandlingen av saken skal påbegynnes straks den kommer inn, og at saken ikke skal bli liggende ubehandlet uten grunn.

Bestemmelsens annet ledd fastsetter at retten ikke kan settes med dommerfullmektig eller meddommere i disse sakene. Det synes mest hensiktsmessig at Oslo tingretts faste, allerede sikkerhetsklarerte dommere håndterer saker som omfatter graderte opplysninger.

Til ny § 31h

Bestemmelsens første ledd fastsetter at partene har rett til å uttale seg før retten avsier dom i saken.

Annet ledd fastsetter at dersom den særskilte advokaten begjærer at den saken gjelder gis innsyn i graderte opplysninger, jf. § 135 annet ledd, avgjør retten dette spørsmålet ved kjennelse. Den særskilte advokaten eller staten kan anke kjennelsen innen to uker.

Bestemmelsens tredje ledd fastsetter at den saken gjelder og dennes ordinære prosessfullmektig ikke har rett til innsyn i den delen av dommen som omhandler graderte opplysninger. Tilsvarende gjelder for kjennelser som avgjør tvist om bevis, jf. annet ledd. Unntak gjelder der den saken gjelder har fått innsyn og departementet ikke frafaller det aktuelle beviset, jf. § 135 tredje ledd.

Til endring i straffeloven § 29

Straffeloven § 29 fastsetter hvilke reaksjoner som omfattes av straffelovens formelle straffebegrep. Tap av statsborgerskap etter § 26a skal anses som straff, i form av rettighetstap. Det tas inn en henvisning til statsborgerloven § 26a i § 29 første ledd bokstav f).

Saker om tap av statsborgerskap etter § 26a skal behandles etter reglene i straffeprosessloven, jf. straffeprosessloven § 1. Straffeloven § 59 om forening av rettighetstap med andre straffer vil gjelde også i saker der statsborgerskap tapes

etter § 26a så langt bestemmelsen passer. Tilsvarende kommer straffeloven § 58 første ledd til anvendelse så langt bestemmelsen passer. Av sistnevnte bestemmelse følger det at rettighetstapet trer i kraft fra det tidspunktet dommen er endelig avgjort.

Til endring i rettshjelploven § 11 første ledd nr. 1

Det fastslås at i sak om tap av statsborgerskap etter § 26b har den saken gjelder rett til fritt rettsråd under behandlingen i departementet, uten behovsprøving.

Til endring i rettshjelploven § 16 første ledd nr. 4

Det fastslås at i sak om tap av statsborgerskap etter § 26b har den saken gjelder rett til fri sakførsel for domstolene, uten behovsprøving.

Til ny nr. 17 i rettsgebyrloven § 10 første ledd

Det fastslås at i sak om tap av statsborgerskap etter § 26b skal det ikke betales rettsgebyr ved søksmål mot departementets vedtak.

8 Forslag til lov om endringer i statsborgerloven mv. (tap av statsborgerskap ved straffbare forhold eller av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser)

I

Endringer i statsborgerloven

Ny § 26a skal lyde:

§ 26a. Tap av statsborgerskap ved straffbare forhold

Den som har norsk og annet statsborgerskap kan ved dom tape sitt norske statsborgerskap dersom vedkommende har overtrådt en bestemmelse i straffeloven kapitlene 16, 17 eller 18 som kan føre til fengselsstraff i seks år eller mer.

Ingen skal tape norsk statsborgerskap etter denne bestemmelsen for handlinger begått før fylte 18 år.

Norsk statsborgerskap kan ikke tapes etter denne bestemmelsen dersom det i betraktning av forholdets alvor og statsborgerens tilknytning til riket, vil være et uforholdsmessig tiltak overfor vedkommende selv eller de nærmeste familiemedlemmene. I saker som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Ny § 26b skal lyde:

§ 26b. Tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser

Den som har norsk og annet statsborgerskap og har utvist fremferd sterkt til skade for Norges vitale interesser kan tape sitt norske statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser.

Ingen skal tape norsk statsborgerskap etter denne bestemmelsen for handlinger begått før fylte 18 år.

Norsk statsborgerskap kan ikke tapes etter denne bestemmelsen dersom det i betraktning av forholdets alvor og statsborgerens tilknytning til riket, vil være et uforholdsmessig tiltak overfor vedkommende selv eller de nærmeste

familiemedlemmene. I saker som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Ny overskrift til del I under kapittel 6. Saksbehandling m.m. skal lyde:

I. Saksbehandlingen i forvaltningen

§ 27 annet og tredje ledd skal lyde:

Vedtak om tilbakekall av statsborgerskap treffes av Utlendingsdirektoratet. Vedtak om tap av statsborgerskap etter § 26b treffes av departementet.

Vedtak som nevnt i første og annet ledd kan påklages til Utlendingsnemnda. Vedtak etter § 26b kan ikke påklages, men hvis det reises søksmål mot departementets vedtak, bærer staten alle kostnader med saken. Kongen i statsråd er klageinstans i saker hvor departementet har anvendt sin instruksjonsmyndighet etter § 28 annet ledd. Utlendingsloven §§ 77, 78 og 79 første ledd gjelder tilsvarende ved behandling av saker etter loven her.

§ 27 sjuende ledd skal lyde:

I sak som nevnt i fjerde ledd har den saken gjelder rett til fritt rettsråd uten behovsprøving. I sak som nevnt i sjette ledd har vedkommende rett til fri sakførsel uten behovsprøving. I sak etter § 26b har den saken gjelder rett til fritt rettsråd uten behovsprøving, fri sakførsel uten behovsprøving og fritak for rettsgebyr.

Ny del II i kapittel 6 skal lyde:

II. Saksbehandlingen i domstolen jf. § 27 tredje ledd annet punktum

§ 31a. Forholdet til tvisteloven

Twisteloven gjelder når ikke annet følger av regler gitt i eller i medhold av loven her.

§ 31b. Søksmålsfrister

Vedtaket må bringes inn for tingretten innen én måned fra det tidspunkt underretningen om vedtaket er kommet frem til parten.

Det kan gis oppfriskning ved oversittelse av fristen etter annet ledd dersom

a) det fremlegges opplysninger om vesentlige faktiske forhold som var ukjent eller ikke var inntruffet da saken ble avgjort, og den saken gjelder bringer saken inn for domstolen så snart som mulig etter at opplysningene blir kjent, eller

b) en bindende avgjørelse av en internasjonal domstol, eller andre lignende forhold, tilsier at vedtak kan ha vært basert på uriktig anvendelse av folkeretten.

§ 31c. Oppnevning av særskilt advokat

Som vilkår for at det føres bevis om forhold som ellers kan holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet eller forholdet til fremmed stat, jf. tvisteloven § 22-1 første og annet ledd, kan Kongen bestemme at opplysningene bare skal gjøres kjent for en særskilt advokat som oppnevnes for den saken gjelder.

Den særskilte advokaten oppnevnes av retten så snart som mulig etter at det er truffet beslutning som nevnt i første ledd, og skal ha godtgjørelse av staten etter reglene i lov om fri rettshjelp. Dette gjelder selv om den saken gjelder ikke er innvilget fri sakførsel og uten at det foretas behovsprøving.

Det skal oppnevnes samme særskilte advokat på alle trinn av saken, med mindre særlige grunner tilsier noe annet.

Kongen fastsetter nærmere regler i forskrift om hvem som kan oppnevnes som særskilt advokat, herunder om krav til sikkerhetsklarering.

§ 31d. Den særskilte advokatens rolle

Dersom det er oppnevnt særskilt advokat for den saken gjelder, skal vedkommende gjøres kjent med de opplysninger og bevis som føres etter samtykke i henhold til tvisteloven § 22-1 annet ledd, og ivareta personens interesser i forbindelse med rettens behandling av disse. Retten bestemmer hvordan den særskilte advokaten skal få tilgang til de graderte opplysningene.

Den særskilte advokaten skal varsles om alle rettsmøter som avholdes i saken, og har rett til å være til stede under hele rettsmøtet.

Den særskilte advokaten skal bevare taushet om innholdet i opplysninger som nevnt i første ledd, om det som kommer frem under behandlingen av opplysningene, og om den delen av rettens dom hvor opplysningene refereres. Taushetsplikten gjelder også etter at vedkommende har avsluttet oppdraget.

Kongen kan gi nærmere regler i forskrift.

§ 31e. Behandling av opplysninger som nevnt i tvisteloven § 22-1 første ledd

Det skal ikke med grunnlag i opplysninger som nevnt i tvisteloven § 22-1, føres andre vitner enn det Kongen samtykker til.

Den saken gjelder og dennes ordinære prosessfullmektig skal ikke delta i den del av saken hvor det behandles opplysninger som nevnt i første ledd. Slike opplysninger gjøres bare kjent for retten og den særskilte advokaten.

Dersom retten finner at vilkårene etter tvisteloven § 22-1 første ledd ikke er til stede, kan retten på begjæring fra den særskilte advokaten eller av eget tiltak beslutte å gi den saken gjelder innsyn i opplysningene. I så fall kan Kongen bestemme at opplysningene ikke skal brukes som bevis i saken. Ingen som har hatt tilgang til de aktuelle opplysningene, kan delta videre som dommer i saken.

§ 31f. Kommunikasjon mellom den særskilte advokaten, den saken gjelder og dennes ordinære prosessfullmektig

Etter at den særskilte advokaten har fått innsyn i opplysninger som nevnt i § 31 c første ledd, kan vedkommende ikke drøfte saken muntlig eller skriftlig med den saken gjelder eller dennes prosessfullmektig, eller uttale seg i rettsmøter hvor den saken gjelder eller dennes prosessfullmektig er til stede. Den særskilte advokaten kan likevel motta skriftlige henvendelser.

Kongen kan gi nærmere regler i forskrift om kommunikasjonen mellom den særskilte advokaten og den saken gjelder og dennes ordinære prosessfullmektig. Kongen kan også gi regler i forskrift om den særskilte advokatens adgang til å ha befatning med den aktuelle saken på et senere tidspunkt.

§ 31g. Øvrige regler om rettens behandling av saken

Saksbehandlingen skal prioriteres og påskyndes så mye som mulig.

Retten kan ikke settes med dommerfullmektig eller meddommere. Tvisteloven § 9-12 første ledd og § 29-17 gjelder ikke.

§ 31h. Rettens avgjørelser

Retten avsier dom etter at parten og den særskilte advokaten har hatt mulighet til å uttale seg.

Rettens avgjørelse etter § 31e tredje ledd treffes ved kjennelse. Den særskilte advokaten eller staten kan anke kjennelsen innen to uker.

Den saken gjelder og dennes prosessfullmektig har ikke rett til innsyn i den delen av sakens avgjørelse som inneholder opplysninger som nevnt i § 31c første ledd.

II

Endringer i straffeloven

§ 29 første ledd bokstav f skal lyde:

f) rettighetstap, jf. kapittel 10 *eller statsborgerloven § 26a.*

III

Endringer i rettshjelploven

§ 11 første ledd nr. 1 skal lyde:

1. for utlending som har rett til fri rettshjelp etter utlendingsloven § 92 første ledd, annet ledd og tredje ledd første punktum, eller for den som har rett til fri rettshjelp etter statsborgerloven § 27 sjuende ledd første *eller tredje* punktum.

§ 16 første ledd nr. 4 skal lyde:

4. for utlending i tilfeller som nevnt i utlendingsloven § 92 tredje ledd annet punktum og fjerde ledd, § 129 annet ledd, eller for den som har rett til fri sakførsel etter statsborgerloven § 27 sjuende ledd annet *eller tredje* punktum.

IV

Endringer i rettsgebyrloven

§ 10 første ledd nytt nr. 17 skal lyde:

17. sak etter statsborgerloven § 27 tredje ledd annet punktum, jf. også lov om fri rettshjelp § 16 første ledd nr. 4.

V

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer. §§ 26a og 26b gjelder kun ved handlinger som er begått etter ikrafttredelse og kunngjøring.

9 Forslag til forskrift om endringer i statsborgerforskriften mv. (tap av statsborgerskap ved straffbare forhold eller av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser)

I

Endringer i statsborgerforskriften

Nytt kapittel 14A skal lyde:

Kapittel 14A. Saksbehandlingen i domstolen jf. statsborgerloven § 27 annet ledd annet punktum jf. del II i kapittel 6

§ 14A-1. Hvem som kan oppnevnes som særskilt advokat

Oslo tingrett utpeker en gruppe advokater som skal sikkerhetsklareres for høyeste nivå. Ved oppnevning av særskilt advokat etter lovens § 31c skal en advokat fra gruppen benyttes, med mindre departementet samtykker i at en advokat utenfor gruppen oppnevnes.

Dersom sakens art eller omfang tilsier det kan retten, etter begjæring fra den særskilt oppnevnte advokaten, oppnevne en eller flere advokater til å bistå i saken.

Advokaten som oppnevnes etter bestemmelsen her, må sikkerhetsklareres for høyeste nivå før oppnevning finner sted.

§ 14A-2. Tilgang til bevis

Den særskilte advokaten skal gis innsyn i bevis som nevnt i lovens § 31c straks oppnevning har funnet sted. Advokaten skal uten ugrunnet opphold gjøre seg kjent med bevisene.

§ 14A-3. Dokumenthåndtering mv.

Den særskilte advokaten skal behandle saken i et sikkerhetsrom i rettens lokaler. Dokumenter som inneholder gradert informasjon skal ikke fjernes fra rommet.

Departementet kan i den enkelte sak samtykke i at det gjøres unntak fra kravene i første ledd.

§ 14A-4. Kommunikasjon

Den særskilte advokaten kan skriftlig bekrefte at vedkommende har mottatt skriftlig henvendelse, jf. lovens § 31f første ledd.

Den særskilte advokaten kan uttale seg om den praktiske gjennomføringen av hovedforhandlingen i saksforberedende rettsmøte som avholdes i medhold av tvisteloven § 9-4 og § 9-5, selv om den ordinære advokaten er til stede.

Etter begjæring kan departementet samtykke i annen kommunikasjon mellom den særskilte advokaten og den saken gjelder eller dennes ordinære prosessfullmektig. Departementet kan sette vilkår for samtykket.

II

Endringer i stykkprisforskriften

Overskriften i § 5 annet ledd nr. 1 skal lyde:

1. Utlendingssaker og statsborgerskapsaker, jf. rettshjelploven § 11 første ledd nr. 1:

§ 5 annet ledd ny bokstav d skal lyde:

d. I sak om tap av statsborgerskap etter statsborgerloven § 26b:

3 ganger den offentlige salærsats.

III

Forskriften trer i kraft straks.